

Franc Lovrenčak

O UNIVERZITETNEM ŠTUDIJU GEOGRAFIJE IN GEOGRAFSKEM PROUČEVANJU NA SLOVAŠKEM

Tisti, ki ga zanima geografija in jo želi študirati z namenom, da bi jo po končanem študiju posredoval drugim ali da bi se zaposlil v nepedagoški službi, oziroma da bi znanstveno deloval na geografskem področju, ima na Slovaškem dve možnosti. Geografijo lahko študira na univerzi v Bratislavi ali pa na eni od pedagoških fakultet v Trnavi, v Banski Bistrici ali v Prešovu.

Na bratislavski univerzi je geografija zastopana na prirodoslovni fakulteti. Med sedemintridesetimi katedrami te fakultete imata svoje mesto tudi katedri za fizično in ekonomsko geografijo (regionalna geografija je razdeljena med ti dve katedri). Katedri sta dokaj samostojni organizacijski enoti, nimata skupnega predstojnika, po številu zaposlenih pa sta precej močni. Svoje prostore imata v samostojni zgradbi ločeno od ostalih kateder prirodoslovne fakultete.

Kandidati, ki se žele vpisati na univerzo v Bratislavi, morajo opraviti sprejemni izpit; tako tudi tisti, ki žele študirati geografijo. Pri sprejemnem izpitu je treba pokazati zadovoljivo znanje geografske snovi iz srednje šole in pa snov drugega predmeta, ki je pri študiju povezan z geografijo. Same geografije ni mogoče študirati. Študij, ki traja pet let, poteka v treh študijskih kombinacijah: matematika-geografija, biologija-geografija in telesna vzgoja-geografija. Oba predmeta v kombinaciji sta enakovredna. Te študijske skupine so v veliki meri osnovane na potrebah in zahtevah šol, saj se velik del diplomiranih geografov zaposli v gimnaziji in na drugih srednjih šolah. V tem je med drugim tudi razlika med univerzo in pedagoško fakulteto. Na pedagoških fakultetah, kjer traja študij štiri leta, pa vzgajajo šolnike, ki se zaposle na devetletni osnovni šoli.

Univerzitetna izobrazba pa zagotavlja diplomira-

nim ne le zaposlitev v pedagoški službi, temveč tudi delo v nepedagoškem poklicu. Usposobitev za nepedagoško delo je pogojena z dvojnimi učnimi programom. Prvi dve leti poteka študij za vse slušatelje enotno. V tretjem študijskem letu pa imajo možnost specializacije. Tisti, ki bodo šli v šole, še naprej študirajo na izbrani študijski skupini. Drugi pa se lahko usmerijo: 1. v fizično in regionalno geografijo in 2. v ekonomsko in regionalno geografijo. Po diplomi se ti specialisti v fizični ali v ekonomski geografiji zaposle v raznih institucijah: na univerzi, na akademiji, v kvartarno-geološkem, pedagoških in kartografskih inštitutih, na institucijah za varstvo narave in biologijo pokrajine, v muzejih, na pedagoških fakultetah, na inštitutih za regionalno planiranje, na okrajnih komitejih za planiranje, na inštitutu za turizem itd.

Študijski program, po katerem poteka študij geografije na obeh katedrah, pokaže, da so v prvem letniku zajeti v glavnem splošno izobraževalni geografski predmeti, v drugem letniku pa že posamezni, zlasti fizično-geografski predmeti. V naslednjih treh letnikih pa poteka študij že v smislu specializacije.

V prvem letniku so od geografskih predmetov zastopani: uvod v študij geografije, astronomska geografija in kartografija. Poleg teh predmetov predavajo v prvem letniku še meteorologijo in klimatologijo za geografe ter osnove geologije in petrografije. Seveda poslušajo študentje še predavanja iz drugega predmeta študijske skupine. Poleg vseh teh strokovnih predmetov pa zajema študijski program prvega in vse ostalih letnikov še splošne predmete: zgodovina komunistične partije Češkoslovaške, ruski jezik, še en tuj jezik, psihologijo, pedagogiko, filozofijo, telesno in predvojaško vzgojo.

V drugem letniku potekajo predavanja iz hidro-

geografije, biogeografije, geomorfologije, pedogeografije, geografije proizvodnje itd. V tretjem letniku pa se študij cepi v pedagoško in nepedagoško smer. Vendar v predmetniku obeh smeri niso velike razlike. Vsi slušatelji še naprej poslušajo regionalnogeografska in družbenogeografska predavanja; tako npr. geografijo proizvodnje, geografijo prometa in trgovine, geografijo prebivalstva in naselij, geografijo Avstralije, Afrike itd. Razlika je v tem, da teko na pedagoški smeri v četrtem in petem letniku predavanja iz teorije poučevanja geografije in da je vključena v študij pedagoška praksa iz geografije, ki traja dva tedna v vsakem letniku. Na nepedagoški smeri pa so uvrščeni pomožni predmeti glede na usmeritev v fizično ali v ekonomsko geografijo. Npr. študijska smer fizična in regionalna geografija vključuje predavanja: izbrana poglavja iz matematike za geografe, regionalna geologija ČSSR, kvartar in metode njegovega proučevanja, geografska kibernetika, mikroklimatologija itd. Študijska smer ekonomska in regionalna geografija pa zajema specialna predavanja: iz geografije turizma, ekonomske statistike in demografije, sociogeografije in osnov sociologije, iz analize kompleksnih geografskih struktur, Evrazije, Amerike itd.

Poleg predmetov, ki so že dobili stalno mesto v študijskem programu, so v Bratislavi uvedli tudi nekaj novih predavanj o temah, ki se v novejšem času uveljavljajo v geografiji. Taka so npr. predavanja: veda o geografski pokrajini, varstvo pokrajine in spremembe prirodnega okolja, fizičnogeografska regionalizacija itd. S tako usmeritvijo in dopolnitvijo učnega programa se obe bratislavski geografski katedri dokaj uspešno vključujeta v tok novih zahtev, ki se postavljajo pred geografijo. Študijski program geografije pa poleg vseh teh obveznih predmetov zajema še fakultativne predmete, npr. ekonomsko kartografijo, geografijo polarnih področij itd.

Študij geografije vključuje poleg predavanj še vaje, seminarско delo (iz fizične, ekonomske in regionalne geografije), ekskurzije, terensko ter pred diplomsko in diplomsko prakso na terenu ter terenske vaje. V okviru teh zadnjih vaj opravijo študentje prvega letnika kartografske vaje. Terensko delo je ločeno po katedrah tako, da imajo slušatelji v drugem letniku terensko delo iz fizične geografije, v tretjem pa iz ekonomske geografije, v vsakem letniku po en teden. V to terensko delo je zajeto tudi kartiranje. Preddiplomsko prakso na terenu opravijo slušatelji v tretjem letniku in traja štiri tedne. Tisti, ki se usmerijo v pedagoško, študijsko smer, opravijo to prakso pod vodstvom profesorjev za fizično in za ekonomsko geografijo, ravno tako tudi diplomsko prakso v

četrtem letniku, ki pa tudi traja štiri tedne. Tisti, ki pa se usmerijo v fizično ali v ekonomsko geografijo opravljajo preddiplomsko in diplomsko prakso na terenu v zvezi s svojo usmeritvijo ravno tako po štiri tedne v dveh letnikih.

Za diplomante geografije, ki se usmerijo v znanstveno delo obstaja poseben študijski program, ki jim omogoča poglobitev in izpopolnitev znanja v tisti geografski veji, v katero so se usmerili. Po-diplomski študij, ki ga morajo opraviti, se imenuje aspirantura in traja pet let. Celoten študij je razdeljen na dva dela. V prvem delu študija aspirant opravlja izpite iz strokovnih in nestrokovnih predmetov. Narediti mora izpite iz ruskega jezika, poleg tega še iz enega tujega jezika (nemščine, francoščine ali angleščine) in iz filozofije. Od strokovnih predmetov pa pridejo v poštev tisti geografski predmeti, ki sodijo v okvir aspirantove specializacije. Npr., če se usmeri v biogeografijo, opravlja izpite iz splošne fizične geografije in regionalne fizične geografije, botanike, pedogeografije in biogeografije ter še iz enega izbranega predmeta. Poleg teh izpitov je potrebno napisati še krajši strokovni članek, ki pa je lahko iz literature. Po izpolnitvi vseh teh zahtev je aspirant opravil kandidatski minimum.

Če želi aspirant doseči prvi akademski naziv doktor prirodnih znanosti (RNDr), mora napisati daljše znanstveno delo. Poleg tega pa mora kandidat za ta naziv opraviti še rigoroz. Minimum in "mali doktorat", kot imenujejo ta naziv aspiranti, dosežejo po treh letih aspiranture. V drugem delu tega postdiplomskega študija pa je potrebno izvesti obsežno znanstveno proučitev, ki jo imenujejo kandidatsko delo. S tem delom aspirant pridobi naziv kandidat znanosti (CSc). Naslednja višja stopnja akademskih nazivov je doktor znanosti (DrSc). Zanj je potreben "veliki doktorat", katerega je mogoče doseči z obširno znanstveno razpravo, ki približno ustreza habilitacijskemu delu pri nas.

Za potek študija na obeh bratislavskih geografskih katedrah skrbi vrsta učiteljev geografije in tehničnih sodelavcev. Na katedri za fizično geografijo delujeta dva profesorja (biogeografija in geomorfologija), dva docenta (pedogeografija in regionalna geografija) in štirje asistenti. Na katedri za ekonomsko geografijo pa so: en profesor (ekonomska geografija), dva docenta (geografija prebivalstva in naselij, historična geografija) in tudi štirje asistenti. Za znanstveno proučevanje mlajših sodelavcev obeh kateder, zlasti na delovnih mestih asistentov, je značilno delovanje v smereh, ki so se začele v novejšem času uveljavljati v geografiji. Tako se eden od asistentov za

fizično geografijo bavi s kvantitativnimi metodami v fizični geografiji, drugi pa z matematičnimi metodami v kartografiji. V zvezi s to zadnjo specializacijo so se geografi že povezali s kompjuterskim centrom. S pomočjo teh računskih strojev so izdelali karte izaluminij in izaluminij, ki prikazujejo, koliko časa in pod kakšnim kotom so obsevane posamezne reliefne oblike. Eden od asistentov na katedri za ekonomsko geografijo pa se specializira na področju geografske kibernetike in teorije sistemov. Poleg tega, da se mlajši znanstveni delavci obeh kateder usmerjajo v te nove geografske veje, uporabljajo pri svojem delu tudi nove tehnične pripomočke. Na katedri za fizično geografijo obstaja delovno mesto strokovnega sodelavca, ki se bavi samo s čitanjem aerofoto posnetkov. Prenos raznih pojavov, ki so jasno vidni na teh posnetkih, na karte, dokaj poveča natančnost in vrednost kartografskega gradiva, ki ga posamezni avtorji dodajo svojim delom. Za čitanje aerofoto posnetkov imajo na razpolago celoten optični komplet stereopantometa in stereoskopa ter še druge pripomočke. Z vsebino in uporabnostjo posnetkov iz zraka se seznanijo tudi študentje. V okviru usmeritve ekonomska in regionalna geografija imajo slušatelji četrtega letnika vaje iz interpretacije ekonomskogeografske vsebine aerofoto posnetkov.

Poleg učiteljev geografije, ki opravljajo pedagoško in raziskovalno delo, pa je na obeh katedrah zaposlenih še štirinajst tehničnih sodelavcev. Med njimi so tudi diplomirani geografi. Ti tehnični sodelavci opravljajo administrativna, risarska, knjižničarska, fotografska in dokumentaristična dela, obdelujejo statistično gradivo itd. Tako številni tehnični sodelavci dokaj razbremenijo učitelje geografije, da lahko le-ti posvetijo več časa pedagoškemu in znanstvenemu delu.

Znanstvenemu delu posvečajo učitelji geografije na obeh bratislavskih geografskih katedrah precejšno skrb. V večini primerov predavatelji opravljajo svoje raziskovalno delo v tistem predmetu, ki ga tudi predavajo. V zadnjih letih je vedno bolj vidna usmeritev znanstveno-raziskovalnega dela katedre za fizično geografijo v študij posameznih komponent fizičnogeografskega kompleksa, vendar pa se razvija tudi sintetična smer, ki vodi v kompleksna fizičnogeografska dela. Od konkretnih znanstvenoraziskovalnih nalog, ki jih rešujejo na katedri za fizično geografijo, naj omenimo: geomorfološka karta ČSSR in metodologija geomorfološkega kartiranja Karpatov, zgornja gozdna meja Zapadnih Karpatov, proučevanje nekaterih zakonitosti režima podzemeljske vode na Slovaškem, proučevanje zakonitosti pro-

storske diferenciacije odeje prsti in njene strukture, študij zakonitosti prostorne diferenciacije rastlinske odeje, kompleksna fizičnogeografska regionalizacija majhnih področij itd. Mnogo raziskav in proučevanj v okviru teh nalog je že končanih. Podobno kot na katedri za fizično geografijo poteka raziskovalno delo tudi na katedri za ekonomsko geografijo v okviru vrste tem. Poleg tega pa katedra sodeluje tudi z različnimi institucijami, tako npr. z državno raziskovalno službo (v okviru teme: ekonomskogeografska rajonizacija ČSSR je katedri pripadel slovaški del). V zadnjem času je potekalo delo v okviru raznih tem, tako npr.: funkcijska tipizacija provincialnih naselij Slovaške, geneza in funkcija mest vzhodne Slovaške, regionalne funkcije in nastajanje regij, raziskovalne metode in metodologija ekonomske geografije itd.

V tem znanstvenoraziskovalnem delu obeh kateder se vidi načrtnost in poslušnost za probleme, ki jih geografija lahko uspešno pomaga reševati. Svoje izsledke znanstveni delavci obeh kateder objavljajo v domačem znanstvenem tisku, in to ne samo v slovaščini, temveč tudi v tujih jezikih. Vse to vodi k razvoju slovaške geografije in k njeni širši uveljavitvi v sodobnem življenju.

Druga geografska institucija na Slovaškem, ki je usmerjena v znanstvenoraziskovalno delo, je geografski inštitut slovaške akademije znanosti. Ta inštitut je po svoji organizaciji in po številu zaposlenih najmočnejša geografska znanstveno-raziskovalna ustanova na Slovaškem. Od devetindesetih zaposlenih je devetnajst znanstvenih delavcev, drugi pa so tehnični delavci. Inštitut je razdeljen na pet oddelkov: za fizično geografijo, ekonomsko geografijo, za geomorfologijo in kvartarno paleogeografijo, za regionalno geografijo in za geografijo naselij. V okviru inštituta pa obstoji tudi laboratorij, kjer je mogoče opravljati geomorfološke in pedološke analize.

Glavna naloga inštituta, ki ji je v zadnjem času posvečeno skoraj vse delo, je fizično - in ekonomskogeografska regionalizacija Slovaške (podobno delo opravlja češka akademija znanosti za republiko Češko). Delo je zasnovano tako, da sedaj zbirajo gradivo za regionalizacijo po posameznih vejah geografije. Tako npr. poteka delo v pedogeografiji v zvezi z regionalizacijo odeje prsti, v klimatogeografiji je izdelan koncept klimatogeografske regionalizacije, ki so ga že preizkusili na izbranem področju, podobno poteka hidrogeografska regionalizacija. V okviru fitogeografske regionalizacije izdelujejo karto, ki bo prikazovala potencialno vegetacijo Slovaške. Tudi v ekonomski geografiji teče v posa-

meznih vejah delo v smeri regionalizacije: tako v agrarni geografiji, v geografiji prometa, turizma in v prebivalstveni geografiji. Vse to delo je po posameznih vejah usmerjeno tako, da bo mogoče izdelati tudi kompleksno fizično in ekonomsko geografsko regionalizacijo Slovaške. Zadnja stopnja pa naj bi bila celotna geografska regionalizacija republike.

Poleg proučevanj, povezanih z regionalizacijo, pa potekajo na tem geografskem inštitutu tudi druga proučevanja. V okviru kompleksnih geomorfoloških analiz rešujejo probleme klasifikacije oblik in tipov reliefa. Med problemi, ki so povezani z erozijo prsti, proučujejo procese površinske erozije, posebno na poljedelsko najbolj produktivnih področjih, s ciljem, da izdelajo karto regij s povečano erozijo. Hidrogeografska proučevanja potekajo v zvezi z mednarodnim hidrološkim desetletjem. Podobno kot v fizični geografiji pa potekajo proučevanja tudi v agrarni geografiji, v geografiji naselij, turizma, prometa in v medicinski geografiji.

Prav v zadnjem času pa se geografski inštitut slovaške akademije loteva še ene od zelo zahtevnih nalog, izdelave atlasa slovaške republike. Za izvršitev te naloge ima inštitut dobro osnovo v že izdelanih kartah, ki so jih pripravili v okviru regionalizacije republike.

Poleg geografskega inštituta na akademiji in obeh geografskih kateder na univerzi pa se z raziskovalnim delom bavijo tudi na pedagoških fakultetah. Njihovo delo je usmerjeno v študij metodologije poučevanja geografije. Poleg tega pa tudi v proučevanje geografskih problemov zlasti lokalnega značaja. Tako npr. člani stolice za geografijo na pedagoški fakulteti v Prešovu proučujejo fizično- in ekonomsko - geografske probleme vzhodne Slovaške. Geografi trnavske pedagoške fakultete pa so usmerjeni na področje Liptova. Tu so proučili prirodne vires, prebivalstvo itd.

Tako zasnovano raziskovalno delo tudi v manjših centrih dopolnjuje geografsko proučevanje republike tudi po njenih posameznih delih. Povezanost geografskih proučevanj teh manjših centrov z raziskovalnim delom osrednjih znanstvenih geografskih institucij v Bratislavi vodi k modernim in dosedaj dokaj uspešnim geografskim proučitvam slovaške pokrajine.

Viri:

1. Univerzita Komenského, prírodovedecká fakulta 1970/71, Bratislava.
2. Slovaška akademija znanosti, 1967, Bratislava.
3. Geographical institutes in Slovakia, Geografický časopis 1968/3, Bratislava.

Vera Gams

BIZOVIŠKE PERICE

(Iz dela praktičnih znanj iz geografije)

V okolici večjih mest se po vaseh često razvijajo posebne uslužnostne obrti za meščane (v zadnjem času zlasti avtomehanični servisi). Bizovik, vas vzhodno od Ljubljane, je zanimiv primer, kako se je neko naselje v svoji uslužnostni obrti v preteklosti usmerilo na določeno dejavnost, na pranje perila za meščane iz Ljubljane. V polpretekli dobi so bile bizoviške perice s svojimi vozički na ljubljanskih ulicah ena od mestnih značilnosti. V najnovejši dobi pa so prepoved vožnje s konji in ročnimi vozički in predvsem pralni stroji temeljito zamajali to bizoviško

obrt. Prav prilagoditev na nove razmere in stanje v tej obrti nas je zanimalo, da smo se v okviru praktičnih vaj iz geografije z dijaki mošćanske gimnazije v Ljubljani lotili anketiranja. Lani smo za zaključno akcijo anketirali vas Jezero pri Podpeči. Zato je šlo letos dijakom anketiranje že lažje, vendar se je ponovno pokazalo, da morajo biti dijaki temeljito pripravljeni na terensko delo in seznanjeni z vsakim vprašanjem posebej, če ne, so zaključki nepopolni in dvomljivi. Tu je kratko poročilo o izsledkih anketiranja, ki